

MARIA G. SÁNDOR

DIE BISCHOFSBURG ZU PÉCS – SIEDLUNGS- UND BAUGESCHICHTE IM ÜBERBLICK

A PÉCSI PÜSPÖKVÁR – TELEPÜLÉSTÖRTÉNETI ÉS ÉPÍTÉSZETTÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉS

Pécs war zur Römerzeit und im Mittelalter eine der wichtigsten Städte Transdanubiens (Abb. 1). Sopianae – das römerzeitliche Pécs – entstand Anfang des 2. Jahrhunderts. Bereits im 2. Jahrhundert erhoben sich in seinem Gebiet große öffentliche Gebäude. Im Jahr 167 n. Chr., während der sarmatisch-markomannischen Kriege unter Kaiser Marcus Aurelius, wurde es zerstört, wenig später jedoch wieder aufgebaut. Anfang des 4. Jahrhunderts – wohl nachdem sie in den Rang einer Provinzhauptstadt erhoben worden war – entfaltete sich in der Stadt eine rege Bautätigkeit. Aufgrund der Bestattungen kann mit der Verbreitung des Christentums vom Beginn des 4. Jahrhunderts an gerechnet werden. Die frühchristlichen Gräberfelder des 4. Jahrhunderts reichten im Norden bis an das Gebiet des heutigen Doms. In ihnen gab es zahlreiche Grabkammern und -kapellen mit und ohne Wandmalereien. Die Einwohnerschaft der Stadt harrete bis zum ausgehenden 4. Jahrhundert bzw. beginnenden 5. Jahrhundert hier aus, obgleich zu dieser Zeit ein Teil der pannonischen Bevölkerung nach Italien und auf die Balkanhalbinsel geflohen war und die Reliquien der Märtyrer mitgenommen hatte.

Aus der Zeit der Völkerwanderung sind nur schwache Anzeichen von Leben im Gebiet der Stadt zu finden. Mitte des 9. Jahrhunderts wurde die ehemals römische Siedlung in einer Schriftquelle unter dem Namen »Quinque Basilica«, im 10. Jahrhundert aber unter dem Namen »Quinque Ecclesiae« erwähnt, wovon sich der deutsche Name Fünfkirchen ableitet. Im Jahr 1009 gründete Stephan der Heilige hier ein Bistum. Das Stadtgebiet des römischen Sopianae und des späteren mittelalterlichen Quinqueecclesiae decken einander nur zum Teil. Die Bischofsburg von Pécs wurde an der Nordwestecke des frühchristlichen Friedhofs von Sopianae errichtet. Ein Teil der frühchristlichen Grabkapellen liegt im Gebiet der mittelalterlichen Bischofsburg (Abb. 2). Der römische bzw. frühchristliche Friedhof lag im nördlichen Teil der Stadt, großenteils im Gebiet der Bischofsburg, während sich die Siedlung selbst in Richtung Südost ausdehnte und im Süden über die Grenze der mittelalterlichen Stadt hinaus reichte. Aufgrund des Obengesagten ist zwar an-

Pécs a római és a középkorban a Dunántúl egyik legjelentősebb városa volt. (1.kép)

Sopianae – a római kori Pécs – a II. század elején létesült. Területén már a II. században nagy középületek emelkedtek. Marcus Aurelius császár idejében, Kr.u. 167-ben, a szarmata-marcoman háború idején elpusztult a város, de rövidesen újjáépült. A IV. század elején – bizonyára tartományi székhellyé emelése után – nagyarányú építő tevékenység folyt benne. A temetkezések alapján a IV. század elejétől feltételezhető a kereszténység elterjedése. A IV. századi ókeresztény temetők északon egészen a mai székesegyház területéig húzódtak, bennük számos festett és festetlen sírkamra és sírkápolna volt. A népesség a IV. század legvégén, az V. század elején is a helyén maradt, bár Pannónia lakosságának egy része ezidőben elmenekült Itáliába és a Balkán félszigetre, magukkal vive a mártírok ereklyéit is.

A város területén a népvándorlás korában az életnek csak gyér nyomai találhatók.

A IX. század közepén egy írott forrás Quinque Basilica, a X. században Quinque Ecclesiae néven említi az egykori római települést, amellyel teljesen összecseng Pécs német neve: Fünfkirchen. A 1009-ben Szent István püspökséget alapít itt. Az egykori Sopianae és a későbbi középkori Quinqueecclesiae területe csak részben fedte egymást. A pécsi püspökvár Sopianae ókeresztény temetőjének északnyugati sarkára települt. Az ókeresztény temetőkápolnák egy része a középkori püspökvár területén található (2. kép). A római, illetve az ókeresztény temető a város északi részében, jórészt a püspökvár területén volt, maga a település viszont délkelet felé húzódott és délebbre nyúlt, mint a középkori város határa. Noha a fentiek alapján feltételezhető, hogy Pécs az ókortól többnyire lakott volt, szabályos kontinuitásról még így sem beszélhetünk.

A püspökvár területén több keresztény sírkamra került elő. Ezek közül a székesegyház délkeleti tornyánál találtak meg 1780-ban a „Péter és Pál” sírkamrát, amelyet falfestmények ékesítenek. Az északi falat Péter és Pál apostol

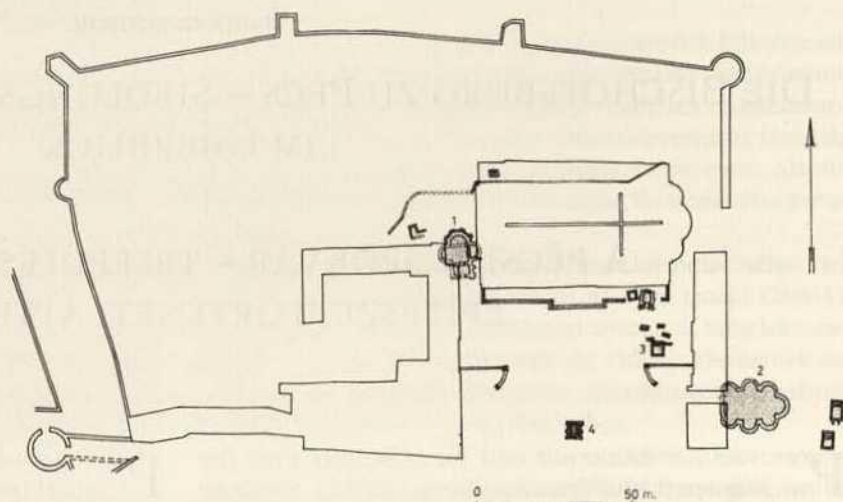

zunehmen, daß Pécs seit dem Altertum überwiegend besiedelt war, von Kontinuität kann aber dennoch nicht gesprochen werden.

Im Gebiet der Bischofsburg kamen mehrere christliche

álló alakja díszíti a középen lévő Krisztus-monogram felé fordulva. A sírkamra nevét ezen ábrázolás alapján kapta. Ettől délre került elő egy másik sírkamra, amelynek falát festett korsó és pohár díszíti. Ez is a temetkezésre szolgáló alsó kamrából és a fölötte lévő kápolnából állt.

Abb. 2. Frühchristliche Grabdenkmäler im Gebiet der Bischofsburg: 1. Cella trichora, 2. Cella septichora, 3. Grabkammer Peter und Pauls, 4. sog. Grabkammer mit Krug
2. kép. Ókeresztény síremlékek a Püspökvár területén. 1. Cella trichora, 2. cella septichora, 3. Péter és Pál sírkamra, 4. „Korsós” sírkamra

Grabkammern ans Licht. Bereits 1780 wurde am Südostturm des Doms die mit Wandmalereien geschmückte »Peter und Pauls«-Grabkammer entdeckt. Ihre nördliche Wand zieren stehende Gestalten der Apostel Peter und Paul, die sich dem in der Mitte befindlichen Christus-Monogramm zuwenden. Nach dieser Darstellung erhielt sie ihren Namen. Südlich davon fand man eine andere Grabkammer, deren Wand ein gemalter Krug und ein Becher zieren. Auch sie bestand aus der zur Bestattung dienenden unteren Kammer und der darüber befindlichen Kapelle.

Im Laufe der Jahre konnten am Domplatz noch die Reste mehrerer Grabkammern freigelegt werden. Kurz erwähnt werden sollten auch zwei andere bemerkenswerte Grabbauten. Am Westrand des Friedhofsgeländes kam im Gebiet zwischen Dom und Bischofspalast eine Dreikonchenkapelle, die Cella trichora, zum Vorschein. Die Wände der Cella bedecken zwei Schichten mit Wandmalereien. Dieser Bau entstand in den letzten Jahrzehnten des 4. Jahrhunderts. Die zweite Periode der Wandgemälde stammt aus wesentlich späterer Zeit als das eigentliche Gebäude. Nach Meinung einzelner Forscher hat die Cella trichora das frühe Mittelalter erlebt und wurde im 11.-12. Jahrhundert zum zweitenmal ausgemalt. In der Nähe des Doms, noch innerhalb der Burg, befindet sich eine andere Grabkapelle, die Cella septichora. Die Kapelle selbst besteht aus einem Mittelraum mit polygonalem Grundriß, der dem Eingang gegenüber liegenden Apsis sowie jeweils drei Seitenkonchen. Diesen Grabbau hatte man großenteils in den Jahren 1938 bis 1939 freigelegt, später aber wieder zugeschüttet. In dem Gebiet, das sich nördlich vom Dom bis zur mittelalterlichen Burgmauer erstreckt, kamen keine römischen oder frühchristlichen Gräber und auch keine Überreste aus der Römerzeit zum Vorschein.

A Dóm téren az évek során még több sírkamra maradványa került elő. Két jelentős sírépítményről kell még röviden említést tennünk. A temetői terület nyugati szélén, a székesegyház és a püspöki palota közötti területen került elő a háromkaréjos temetői kápolna, a cella trichora. A cella falait két rétegű falfestmény borítja. Ez az építmény a IV. század utolsó évtizedeiben készült. A falfestmények második periódusa lényegesen későbbi, mint maga az épület. Egyes kutatók véleménye szerint a cella trichora megérte a korai középkort, és másodszori kifestése a XI-XII. században történt. A székesegyház közelében még a váron belül van a hétkaréjos temetői kápolna, a cella septichora. Maga a kápolna sokszög alaprajzú középtérből, a bejárattal szemben fekvő apszisból és három-három oldalkaréből áll. Ezt a sírépítményt nagyrészt 1938-39-ben tárták fel, de visszatemették. A székesegyháztól északra, a középkori várfalig terjedő területen római vagy ókeresztény sírok, illetve római kori maradványok nem kerültek elő.

A középkori Pécs - a mai belváros - szabályos alaprajzú fallal körülvett város volt, északnyugati sarkában a püspökvárral. A városról és várról a legkorábbi térképet 1687-ből ismerjük, Joseph de Haüy császári hadmérnök készítette közvetlenül Pécs töröktől történő visszafoglalása után (3. kép).

Pécs Szent István király korában (1001-1038) az első tíz magyar püspökség egyike volt. A XI-XII. századi településmagot az 1009-ben Szent Péter tiszteletére alapított püspökség jelenti a székesegyházzal és a hozzátartozó épületekkel. Míg eddig a püspökvár XII. századi épületeiből csak a székesegyházat ismertük, amely a magyar román kori építészet egyik legjelentősebb emléke, addig a püspökvár további román kori épületeire csak az oklevelek alapján, illetve a Képes Krónika egyik elbeszéléséből következtethetünk. A krónika a székesegyház 1067-es égésével kapcsolatban kiemeli, hogy a vele összekapcsolt a paloták és egyéb épületek egyszerre börtültek lángba. „Az egész egyházat mind a palotákat és a többi épületeket

Das mittelalterliche Pécs - die heutige Innenstadt - war eine von Mauern umgebene Stadt mit regelmäßigem

Grundriß. An ihrer Nordwestecke stand die Bischofsburg. Der früheste bekannte Stadtplan von Stadt und Burg stammt aus dem Jahr 1687. Er wurde von dem kaiserlichen Kriegingenieur Joseph de Haüy angefertigt, unmittelbar nachdem man Pécs von den Türken zurückerobert hatte (Abb. 3).

Im Zeitalter König Stephans des Heiligen (1001-1038) gehörte Pécs zu den zehn ersten ungarischen Bistümern. Den Siedlungskern des 11. bis 12. Jahrhunderts bildet das 1009 zu Ehren des Apostels Peter gegründete Bistum mit dem Dom und den dazugehörigen Gebäuden. Bislang war unter den Bauten des 12. Jahrhunderts lediglich der Dom – eines der bedeutendsten Denkmäler der romanischen Baukunst in Ungarn – bekannt, während man sich hinsichtlich der übrigen romanischen Bauten der Bischofsburg auf Hinweise in Urkunden bzw. eine Schilderung in der Bilderchronik (einem ungarischen Geschichtswerk) stützen mußte. Die Chronik hebt im Zusammenhang mit dem Dombbrand des Jahres 1067 hervor, daß alle ihm angeschlossenen Paläste und sonstigen Gebäude gleichzeitig in Brand gerieten. »Die ganze Kirche wie auch die Paläste und die übrigen Gebäude mit allem, was dazu gehörte, hat diese furchtbare Feuersbrunst verschlungen.« Neben dem Dom erwähnen Urkunden aus dem Jahr 1217 erstmals die Johannes dem Täufer geweihte Kapelle des Kollegiatstiftes in der Burg. Auch der 1687 von Haüy angefertigte Stadtplan markiert den Standort der Kapelle, und im Situationsplan Hermanns von 1754 sind ihre Überreste im Grundriß ebenfalls eingezeichnet. Im Laufe des Mittelalters wurde die Kapelle mehrfach umgebaut, und so blieb sie bis zum Ende der Türkenherrschaft erhalten. Ihre Reste und Bauperioden konnten bei der Ausgrabung geklärt werden.

Nach dem Mongolensturm (1241-1242) errichtete man in Pécs eine steinerne Kirchenburg, die den Schutz des Doms, des Bischofpalastes und der dazugehörigen Bauten gewährleisten sollte. Die vermuteten Reste der frühen Wehranlage kamen im Zuge der Grabungen bei der Barbakane, und zwar im Teil unter dem sogenannten »Gelenk«, zum Vorschein. Unsere Kenntnisse in bezug auf die frühe Burgmauer werden durch die Ergebnisse der neuesten Grabungen in ein anderes Licht gerückt. Südwestlich des Doms erhebt sich seit dem 14. Jahrhundert der Bischofspalast, dessen Südfassade sich auf die innere Burgmauer stützt. In der mit Mauern und Bastionen befestigten Burg, im Gebiet unmittelbar hinter dem Dom, stand die aus Urkunden schon früher bekannte Kapelle der Goldenen Maria, die 1355 Bischof Nikolaus von Poroszló-Meszmély gegründet hatte. Ihr Standort und Grundriß konnten bei den in jüngster Vergangenheit durchgeführten Grabungen geklärt werden. Im Zuge der Freilegung der Kapelle kam auch ein bedeutsamer Fund gotischer Skulpturen ans Licht, die im 14. Jahrhundert, zum Teil gleichzeitig mit dem Bau der Kapelle, entstanden sind.

Im ehemaligen bischöflichen Obstgarten, südlich der inneren Burgmauer und in unmittelbarer Nähe zur Marienkapelle, brachte die Grabung die Reste des Gebäudes der 1367 gegründeten ersten ungarischen Universität zutage.

és mind azt, ami hozzátartozott e szörnű tűzvész mindent elemésztett”.

A székesegyházon kívül az oklevelek – 1217-ben említették először a Keresztelő Szent János társaskáptalan kápolnáját a várban. A kápolna helyét Haüy 1687-ben készült térképe is jelzi, valamint Hermann 1754. évi helyszínrajzán is megtaláljuk maradványainak alaprajzi jelölését. A középkor folyamán a kápolnát többször átépítették, és az fennmaradt a török hódoltság végéig. Maradványait és építési korszakait az ásatás tisztázta.

A tatárjárás (1241-1242) után egyházi kővár épült Pécsen, melynek célja a székesegyház, a püspöki palota, valamint az ezekhez tartozó épületek védelmének biztosítása volt. Feltételezhetően a korai védelmi rendszernek maradványai kerültek elő a barbakanán ún. „nyaktagja” alatti részben az ásatások során. A korai várfalra vonatkozó korábbi ismereteinket a legújabb ásatások eredményei más megvilágításba helyezik. A székesegyháztól délnyugatra a XIV. századtól a püspöki palota áll. A déli homlokzata a belső várfalon ül. A fallal és bástyákkal megerősített várban közvetlen a székesegyház mögötti területen az oklevelekből már korábban ismert Aranyos Mária kápolna található, amelyet Poroszlói Neszmélyi Miklós püspök 1355-ben alapított. Helyét és alaprajzát a közelmúltban végzett ásatások határozták meg. A kápolna feltárása során került elő a magyar gótikus szobrászat egyik igen jelentős együttese, amely a XIV. században készült, részben a kápolna építésével egyidőben.

Az Aranyos Mária kápolna közvetlen közelében, a belső várfaltól délre, az egykori püspöki gyümölcsös kertben

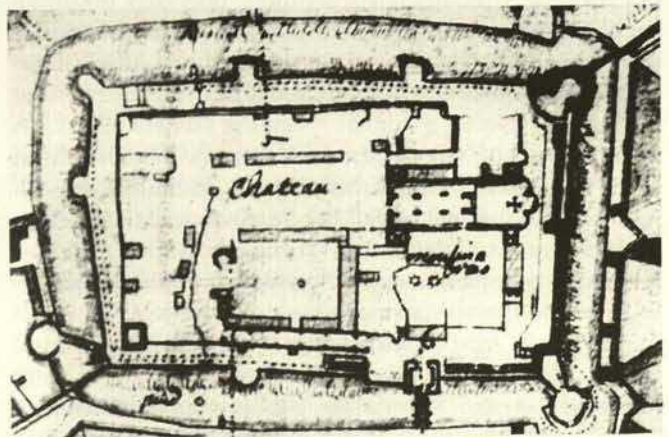

Abb. 3. Joseph de Haüy, Stadtplan von Pécs, 1687
3. kép. Joseph de Haüy Pécsről készített térképe, 1687

tárta fel az ásatás az 1367-ben alapított első magyar egyetem épületének maradványait. Alapítója Anjou Nagy Lajos király, javadalmazója és fenntartója Vilmos pécsi püspök, aki Rajna-pfalzi származású volt. A feltárt épületmaradványoknak az egyetemmel történt azonosítása a régészeti és a történeti forrásanyag egybevetésének eredménye volt.

Az egyetem, az Aranyos Mária kápolna, illetve a faszoros feltárása során korábbi, román kori épületmaradvá-

Ihr Gründer war König Ludwig I. von Anjou, finanziert und verwaltet wurde sie von dem Pécs-er Bischof Wilhelm, der rheinland-pfälzischer Abstammung war. Durch einen Vergleich der archäologischen Befunde und des historischen Quellenmaterials ist es uns gelungen, die freigelegten Gebäudereste mit der Universität zu identifizieren.

Bei den Freilegungen der Universität, der Goldenen Marienkapelle und des Zwingers kamen Reste früherer romanischer Bauten zum Vorschein, die auf eine Bebauung des Gebietes im 11. bis 13. Jahrhundert hindeuten. Im Laufe des 15. Jahrhunderts saßen auf dem Bischofsstuhl in Pécs wiederum hohe Geistliche deutscher Abstammung. Die Familie von Alben stammte aus Sulzbach. Johannes von Alben gelangte 1408 auf den Pécs-er Bischofsstuhl und übernahm nach dem Tod seines Onkels Eberhard die Diözese Agram. In den Jahren 1421–1444 war sein Bruder Heinrich Bischof von Pécs. Johannes stand als Großkanzler im Dienst König Sigismunds von Luxemburg (1387–1437). Ein Teil der gotischen Umbauten am Bischofspalast darf wahrscheinlich ihm zugeschrieben werden. Er ließ im Jahr 1428 auch die St. Moritzkapelle am Dom errichten.

Großangelegte Bauarbeiten in der Bischofsburg fanden nach Bischof Heinrich von Alben erst wieder unter dem Episkopat des einer Wiener Bürgerfamilie entstammenden Sigismund Ernuszt (1473–1505) statt. An seinen Namen knüpft man die Erneuerung der Befestigungsanlagen und Burgmauern. Zu dieser Zeit entstand die an der südwestlichen Ecke der Burg befindliche Barbakane. Im Auftrag des Bischofs wurde der südliche Torturm der Burg erbaut, wo sein Wappen aus dem Jahr 1498 angebracht war. Auch im Bischofspalast ließ er bedeutende spätgotische Umbauten vornehmen, und den urkundlichen Angaben zufolge erhielt der Dom damals ein Gewölbe spätgotischen Stils. 1505 setzte man Bischof Ernuszt in der Goldenen Marienkapelle bei.

Unter Bischof Georg Szatmári kam es in den Jahren 1505–1521 erneut zu beträchtlichen Umbauten am Bischofspalast, diesmal im Stil der Renaissance. 1506 ließ er senkrecht zum südöstlichen Turm der Kathedrale und ebenfalls im Renaissancestil die als Bibliothek und Kapelle dienende »Aedes Sacmariae« errichten. Beim Abriß dieses Bauwerks im 18. Jahrhundert stieß man auf die frühchristliche Peter und Pauls-Grabkammer. Von den beim Abriß der »Aedes Sacmariae« geborgenen Renaissancesteinmetzarbeiten blieb leider nur ein Teil erhalten. Das Besondere an ihnen ist, daß sie zwar aus dem ersten Viertel des 16. Jahrhunderts stammen, aber dennoch an den Quattrocento-Stil erinnern. Dies ist übrigens ein typisches Merkmal aller Renaissanceplastiken im Komitat Baranya. Den Grundriß des Gebäudes zeigt auch der Stadtplan von Haüy aus dem Jahr 1687. Eine um 1690 entstandene Federzeichnung von Pécs stellt das Gebäude einstöckig dar.

Aus dem Folgezeitraum bis zur türkischen Eroberung liegen keine Kenntnisse über irgendeine Bautätigkeit in der Bischofsburg vor. Das Universitätsgebäude bestand zwar nach wie vor, fungiert jedoch bis zur türkischen Besetzung schon als »scuola maioris ecclesiae«.

nyok kerültek elő, melyek a terület XI–XIII. századi beépítettségére utalnak. A XV. század folyamán újra német származású főpapokat találunk a pécsi püspöki székesegyházban. Az Albeni család Sulzbachból származott. Albeni János 1408-ban vette át a püspöki széket, majd nagybátyja, Eberhard halála után ő kapta meg a zágrábi püspökséget. 1421–1444 között Henrik nevű öccse volt a pécsi püspök. János Luxemburgi Zsigmond király (1387–1437) főkanclárja volt. Feltételezhető, hogy a püspöki palota gótikus átépítésének egy része az ő nevéhez fűződik. Ő építette a székesegyházhoz a Szent Mór-kápolnát is 1428-ban.

Albeni Henrik püspök után csak a bécsi polgári családból származó Ernuszt Zsigmond (1473–1505) püspöksége alatt folytak nagyarányú építkezések a püspökvárban. Nevéhez fűződik a vár erődítményeinek és falainak újjáépítése. Ekkor épült a vár délnyugati sarkában levő barbakan. Felépítette a vár déli kaputornyát, amelyen 1498-ból származó címere volt. A püspöki palotában jelentős későgótikus átépítéseket végeztetett. A székesegyház az okleveles adatok szerint későgótikus stílusban beboltoztatta. 1505-ben az Aranyos Mária kápolnában temették el.

Szatmári György püspök 1505–1521 között jelentős átépítéseket végeztetett a püspöki palotán reneszánsz stílusban. A székesegyház délkeleti tornyára merőlegesen 1506-ban felépítette ugyancsak reneszánsz stílusban a könyvtár és kápolna céljára szolgáló »Aedes Sacmariae«-t. Ezt az épületet a XVIII. században elbontották, és ekkor találták meg az ókeresztény Péter és Pál sírkamrát. Az »Aedes Sacmariae« épületének elbontásából származó reneszánsz kőfaragványoknak sajnos csak egy része maradt meg. Jellegzetességük, hogy a XVI. század első negyedében készültek, de a quattrocentói idéz stílusban. Ez egyébként jellemző a baranyai reneszánsz kőfaragványokra. Az épület alaprajzát Haüy 1687. évi térképe is jelöli. Egy 1690 körül készült, Pécs-et ábrázoló tollrajz tanúsága szerint az épület emeletes volt.

Szatmári György püspökségét követően a püspökvárban a török hódoltságig nincs tudomásunk építkezésekről. Az egyetem épülete fennáll, de már mint »scola maioris ecclesiae« működik a török foglaltságig.

Pécs-et a törökök 1543-ban elfoglalták, ekkor a püspök is elmenekült. A török uralom alatt is jelentős szerepet játszó várost, amely 1601-ben, III. Mohamed szultán idejében szandzsákbégi székhely lett, 1686-ig töretlenül birtokukban tartott.

A várat annak fokozott biztonsága érdekében a törökök már nem sokkal a foglaltság követően kijavították és megerősítették, jelentős összeget fordítva e munkákra. Épületeit birtokba véve elsőként a székesegyházat alakították át dzsámivá, és a várost elfoglaló Szulejmán szultánról nevezték el. Az altemplomból a katonaság raktára lett. Az egyetem egykori épülete a török katonaság szálláshelyévé vált. Erről részletes leírást közöl Evlia Cselebi török világutazó, aki 1660–1666 között többször járt Pécsen. A várról és a városról, annak török alatti életéről szemléletesen számolt be. Az egyetem épületének helyére vonatkozóan az egyetlen írott forrásnak kell tekinteni leírását: »Föisko-

Als die Türken 1543 Pécs eroberten, floh auch der Bischof. Die Stadt spielt auch während der Türkenherrschaft eine nicht unbedeutende Rolle. 1601 machte Sultan Mohammed III. sie zum Sitz des Sandschakbey, und bis zu ihrer Befreiung im Jahr 1686 blieb sie ununterbrochen in türkischem Besitz.

Um ihre Sicherheit zu erhöhen, gingen die Türken bald nach der Eroberung mit großem Kostenaufwand daran, die Burg auszubessern und zu befestigen. Zum Zeichen der Inbesitznahme wurde als erstes die Kathedrale in eine Dschami umgewandelt und nach dem Eroberer der Stadt, Suleiman Sultan, benannt. Die Unterkirche diente fortan als Militärarsenal. Im Gebäude der ehemaligen Universität brachte man türkisches Militär unter. Eine ausführliche Beschreibung dazu gab der türkische Weltreisende Ewlia Tschelebi, der zwischen 1660 und 1666 öfters in Pécs weilte. Anschaulich schilderte er Burg und Stadt sowie deren Leben unter den türkischen Machthabern. Was den Standort des Universitätsgebäudes anbelangt, ist sein Bericht als einzige Schriftquelle anzusehen. »Seine Hochschulen [Medresse]. Die Ausleger des Korans und die Ulemas haben fünf Schulen. Unter anderem die alte, wissenschaftliche Hochschule des göttlichen Eflatun [Platon] in der inneren Burg [hier spricht Ewlia Tschelebi von der alten Pécs-Universität], die siebzig burgartige Räume mit fürstlichem Gewölbe hat [...] In früherer Zeit wohnten in dieser Hochschule mehrere Studenten aus Ost und West, die ihr Wissen, wie von ihren Meistern gesehen, in allen besonderen und wundervollen Wissenschaften vervollkommneten, gegenwärtig jedoch bewohnt diese Zimmerchen die Burgbesatzung und vergnügt sich mit den Einwohnern.«

Die Gräber der in der Nähe des Universitätsgebäudes stehenden Kapelle der Goldenen Maria wurden verwüstet und geplündert, ihr Skulpturenschmuck zertrümmert und die Kapelle selbst niedergedrückt. Im Verlauf eines Winterfeldzuges 1664 nahm der ungarische Magnat und kroatische Ban Nikolaus Zrínyi mit seinen Soldaten Pécs vorübergehend ein und steckte es in Brand. Die Burg ließ er an der Nordseite unterminieren und sprengen. Das Gebäude der mittelalterlichen Universität wurde infolge der Sprengung zerstört, doch die Burg konnte Zrínyi nicht erobern. Daraufhin verließ er mit seinen Truppen die Stadt.

Die Türken schütteten die Ruinen der Universität zu und legten an dieser Stelle zwecks Verbesserung des Schutzes der Burg eine Kanonenterrasse an. Auch die eingestürzte nördliche Burgmauer führten sie wieder auf, befestigten die Ostmauer der Burg, und setzten das durch die Sprengung stark beschädigte kleine Rondell im Nordosten instand. 1686 war das Jahr der Rückeroberung Budas, und danach gelang es Ludwig von Baden (dem sog. Türkenlouis) mit seinen Truppen, die Türken auch aus Pécs zu vertreiben. Bei den Kämpfen wurde ein Großteil der Gebäude beschädigt oder zerstört.

Der Wiederaufbau begann schon Ende des 17. Jahrhunderts, doch erst im Laufe des 18. Jahrhunderts beschleunigte sich dessen Tempo. Nach der Rückkehr des

lái (medresze). A Korán magyarázóknak és ulémaknak öt iskolájuk van. Többi között az isteni Eflatunnak (Plátó) a belső várban lévő régi, tudományos főiskolája (Evlia itt a régi pécsi egyetemről beszél), melynek hetven fejedelmi boltozatú és várszerű szobája van. ... A korábbi időben ebben a főiskolában keletről és nyugatról több tanuló lakott, kik az összes különös és csodálatos tudományokat, mestereiktől látván a tudományokat tökéletesítették, jelenleg azonban e szobácskákban várkatonaság lakik s a lakosokkal szórakozik."

Az egyetem épületének közelében álló Aranyos Mária kápolna sírjait feldúlták és kirabolták, szobrait összetörték, épületét pedig lerombolták. Az 1664. évi téli hadjárat során Zrínyi Miklós magyar főúr és horvát bán katonáival átmenetileg elfoglalta és felgyújtotta a várost, a várat pedig az északi oldalán aláaknázták és felrobbantotta. A középkori egyetem épületét a robbanás rombadöntötte, de Zrínyi a várat nem tudta elfoglalni. Csapataival ezután elhagyta Pécsset.

A törökök az egyetem romjait feltöltötték, és annak helyén a vár fokozott védelme érdekében ágyupadot alakítottak ki. Újjáépítették a ledőlт északi várfalat, megerősítették a vár keleti falát, és kijavították a robbanás következtében erősen megrongálódott északkeleti kis körbástyát. Buda 1686-os visszafoglalását követően, Badeni Lajos (az ún. Türkenlouis) csapatai Pécsset is visszafoglalták a törököktől. A harcok során az épületek jelentős része megrongálódott illetve elpusztult.

Az újjáépítés már a XVII. század végén megkezdődött, de annak üteme csak a XVIII. század folyamán gyorsult fel. A vár elpusztult épületeinek helyreállítása is megindult a püspök visszatérte után. Az újjáépítés során a Keresztelő Szent János társaskáptalan kápolnájának romos épülete nem került helyreállításra. Romjainak felhasználásával épült fel helyén 1780-ban, barokk stílusban az udvarmesteri ház ma is álló épülete, valamint a püspöki magtár. Az egyetem és az Aranyos Mária kápolna feltöltésével kialakított teraszon püspöki gyümölcsöskertet létesítettek.

Ebben az időben alakult ki a város és Magyarország egyik legszebb tere, a Dóm tér. A székesegyházhoz délkeletről csatlakozó Szt. Máriai püspök által épített „Aedes Sacmariae” XVIII. századi elbontása után, attól keletre épült a középkori várfalra támaszkodó káptalani levéltár és várplébánia épülete, amelyet Giuseppe Antonio Sartory saccoi építésznek tulajdonítanak. A klasszicizáló későbarokk épület a teret keletről zárja le. Igen jól harmonizál az ugyancsak barokk stílusban helyreállított püspöki palotával. Ebben az időben jórészt megszűnt a püspökvár erődítmény jellege. Az átépítés a századforduló után a déli középkori kapu elbontásával fejeződött be. A székesegyház Schmidt Frigyes (1881–92) fele restaurálása után alakult ki a Dóm tér mai arculata (4. kép).

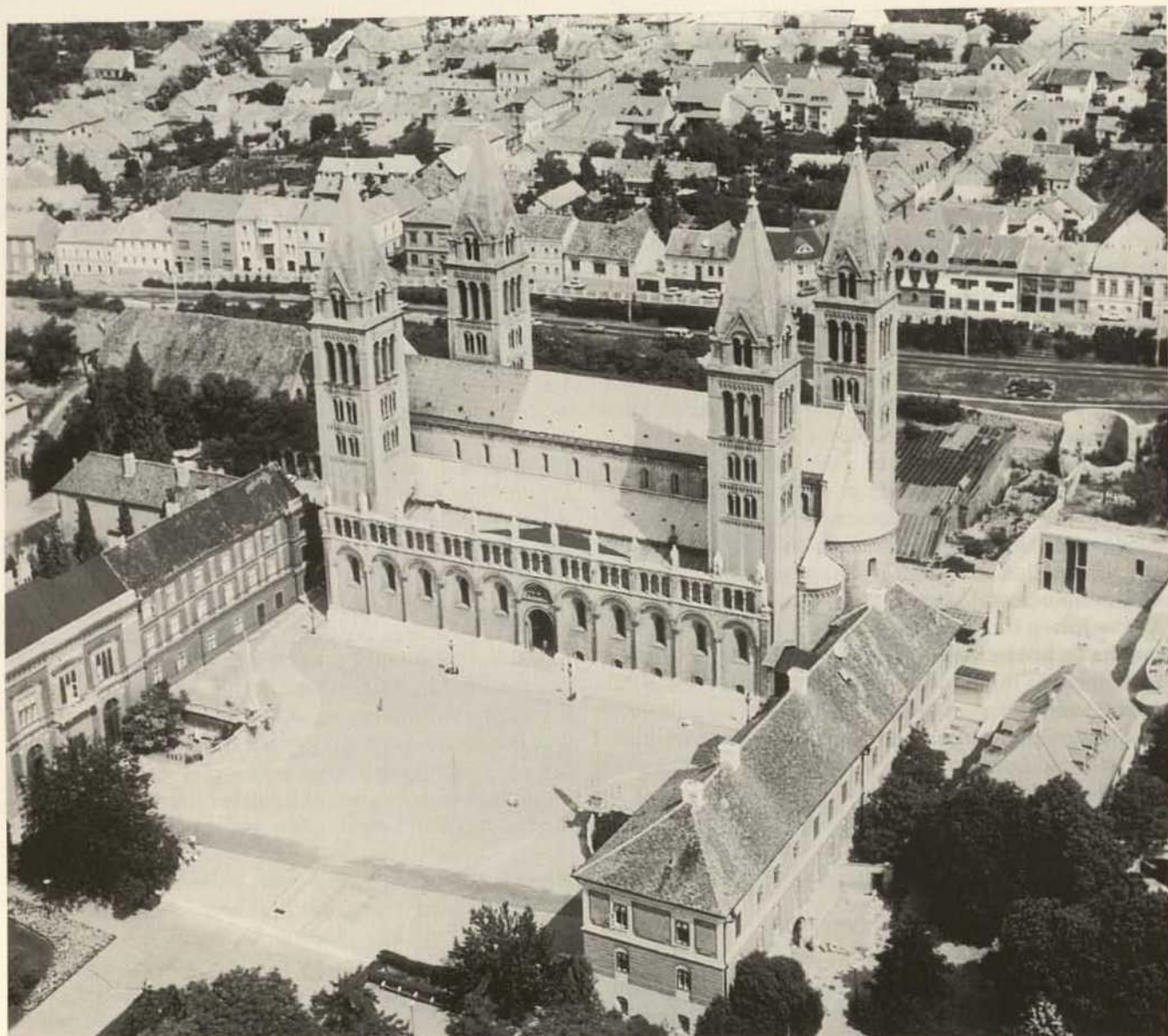

Abb. 4. Domplatz, Luftbildaufnahme

4. kép. A Dóm tér, légifelvétel

Bischofs nahm man auch in der Burg die Wiederherstellung der zerstörten Bauten in Angriff. Das verfallene Gebäude der Johannes dem Täufer geweihten Kapelle des Kollegiatstifts wurde im Zuge des Neuaufbaus nicht wiederhergestellt. Unter Verwendung der Ruinen errichtete man 1780 an dieser Stelle im Barockstil das auch heute noch stehende Gebäude des bischöflichen Verwalters, das sog. Hofmeisterhaus, sowie den bischöflichen Kornspeicher. Auf der durch Verfüllen der Ruinen des Universitätsgebäudes und der Goldenen Marienkapelle geschaffenen Terrasse legte man den bischöflichen Obstgarten an.

In diesen Jahren entstand auch der Domplatz, der zu den schönsten Plätzen der Stadt, ja selbst in Ungarn gezählt wird. Südöstlich der im Südosten an den Dom an-

schließenden, unter Bischof Szatmári erbauten und im 18. Jahrhundert abgerissenen »Aedes Sacmariae« wurde das auf die mittelalterliche Burgmauer gestützte Gebäude des Domkapitelarchivs und der Burgpfarre errichtet, welches man dem aus Sacco stammenden Architekten Giuseppe Antonio Sartory zuschreibt. Der Bau im Stil des klassizierenden Spätbarock schließt den Domplatz von Osten her ab und bildet zugleich mit dem ebenfalls im Barockstil restaurierten Bischofspalast ein harmonisches Ensemble. Zu jener Zeit verlor die Bischofsburg sehr viel von ihrem Festungscharakter, und mit dem Abriß des mittelalterlichen Südtors wurde nach der Jahrhundertwende der Umbau vollendet. Nach Abschluß der nach den Plänen von Frigyes Schmidt durchgeführten Restaurierung des Doms (1881–1892) erlangte der Domplatz sein heutiges Aussehen (Abb. 4).

